

وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

دفتر برنامه ریزی و تایین کتب درسی

راهنمای برنامه جغرافیا(۱)

سال دوم متوسطه

کلیه رشته‌ها

گروه جغرافیا

۷۵-۸۲

جغرافیا علمی است که در صدد تشریح ویژگی‌های مکان‌ها و توزیع انسان‌ها، عوارض و رویدادها بر سطح زمین می‌باشد. جغرافیا به مطالعه کنشهای متقابل انسان - محیط در بستر مکان‌های ویژه و موقعیت‌های مکانی می‌پردازد.

امروزه آموزش جغرافیا به عنوان یک موضوع اصلی و محوری که باید در برنامه‌های تحصیلی مدارس در دوره‌های مختلف گنجانده شود، مورد تأکید قرار گرفته است و از آن به عنوان وسیله‌ای نیرومند هم برای ترفیع و ترویج آموزش‌های فردی و هم آموزش‌های بین‌المللی، محیطی و توسعه استفاده می‌شود.

بسیاری از موضوعات و مشکلات عمدی که دنیای امروز با آن مواجه است، بُعد جغرافیایی قوی دارد. آموزش جغرافیا در درک و فهم مسائل و مشکلات محیطی و ارائه راه حل‌ها و برنامه‌ریزی‌های مربوط به توسعه، نقش بسزایی دارد. آموزش جغرافیا می‌تواند دانش آموزان را به درک فرایندها و ساختارهای مربوط به توسعه قادر سازد. درک محیط پیرامون، آگاهی از شیوه‌های متفاوت زندگی، شناخت نظامهای اصلی اجتماعی-اقتصادی و موقعیت‌های مکانی و مکان‌ها به عنوان بستر این نظامها، تأثیر شرایط طبیعی بر فعالیت‌های انسانی و تغییر محیط‌ها بر مبنای تکنیک‌ها، ارزش‌های فرهنگی و نظامهای اقتصادی-اجتماعی، دستیابی به طیف وسیعی از مهارت‌های جغرافیایی و به کارگیری آنها در زندگی خصوصی، حرفه‌ای و عمومی و سرانجام علاقه‌مندی و احساس مسئولیت نسبت به محیط و بوم انسانی در مقیاس‌های مختلف از طریق آموزش جغرافیایی حاصل می‌گردد. بر این مبنای ملاحظه می‌شود که برنامه درسی جغرافیا و شیوه آموزش آن در کشور ما نیاز به تحولی بنیادین دارد و آنچه این تحول اساسی را ضروری نموده است، کمبودها و مشکلاتی است که در آموزش فعلی این درس وجود دارد.

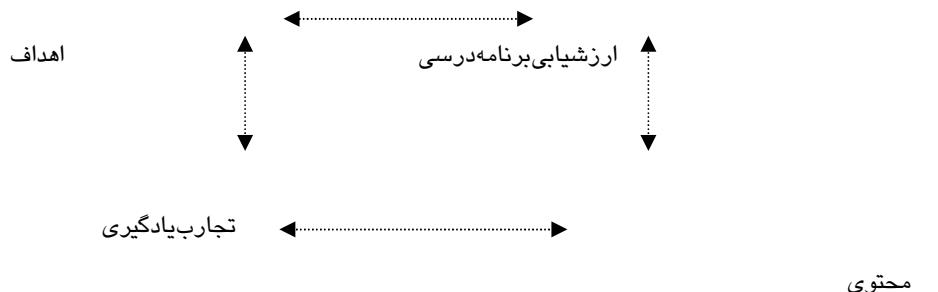
شورای برنامه‌ریزی گروه جغرافیا، نخست فهرستی از مشکلات و نقایص کنونی آموزش جغرافیا در مدارس و همچنین نیازها و انتظارات دانش آموزان، معلمان، اولیا و مسئولین تهیه نمود. این فهرست

از منابعی که در زیر آمده است استخراج و در واقع پس از بررسی‌ها، گفتگوها و جلسات متعدد در طی سالها، ضرورت تحول بنیادی و همه‌جانبه در آموزش جغرافیا و در نتیجه لزوم برنامه‌ریزی نوین و متناسب برای آن را با توجه به پیشرفت‌ها و دکرگونی‌های آموزش این علم در سایر نقاط جهان، روشن و آشکار نموده است:

- ۱- مکاتبات و مراجعات دبیران جغرافیا و گفتگو با کارشناسان جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تأثیف.
- ۲- اولین سمینار بررسی مسائل آموزش جغرافیا در ایران، ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۷۲، دانشگاه تربیت‌معلم، گروه جغرافیا.
- ۳- کارگاه برنامه‌ریزی درسی و آموزش جغرافیا، ۱۲-۵-۱۳۷۴ اسفند ماه ۱۳۷۴، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر برنامه‌ریزی و تأثیف کتب درسی.
- ۴- منشور بین‌المللی آموزش جغرافیا (GU) کمیسیون آموزش جغرافیای اتحادیه بین‌المللی جغرافیا، ۱۹۹۲.
- ۵- گزارش جلسات سرگروه‌های آموزشی جغرافیا در سراسر کشور.
- ۶- گزارش سفر و بازدیدهای کارشناسان گروه جغرافیا به مراکز آموزش جغرافیای سراسر کشور و برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت.
- ۷- مجموعه مقالات مندرج در مجله رشد آموزش جغرافیا.
- ۸- مجموعه اسناد و تحقیقات موجود در کتابخانه دفتر برنامه‌ریزی و تأثیف پیرامون بررسی و مطالعه تطبیقی برنامه آموزش جغرافیا در ایران و سایر کشورها و استناد به کتاب‌ها و مجلات علمی منتشره در این زمینه.

معرفی مدل انتخاب شده و راهبردهای کلی برنامه‌ریزی درسی جغرافیا

از آنجایی که در مدل‌های سنتی (خطی یا مرحله‌ای) ارزشیابی در انتها قرار می‌گیرد و بازگشتی به اهداف و محتوا وجود ندارد و درنتیجه موجب مشکلات مختلف نظیر اتلاف هزینه، نیرو و غیره می‌شود. لذا در این برنامه سعی برآن است تا از مدل کنش متقابل یا فرایندی (Processing or Model Interactive) (Kerr) به دلیل انعطاف‌پذیری بیشتر آن استفاده شود تا بتوان با توجه به پویایی آن سطوح مختلف برنامه‌ریزی درسی را به یکدیگر مربوط و اصلاحات و تغییرات لازم و مقتضی را در اهداف و سپس محتوا یا بر عکس به وجود آورد.

مفاد و مفاهیم آموزش جغرافیا^۱ و انتخاب رویکرد: برنامه‌های آموزش جغرافیا در سراسر دنیا به طور معمول براساس دو روش عمده مطالعات ناحیه‌ای و مطالعات موضوعی بنا شده است:

۱- مطالعات ناحیه‌ای (Regional Studies)

از محدوده‌های مختلف نظیر ناحیه محل سکونت دانشآموز (ناحیه طبیعی، سیاسی، اقتصادی)، کشور محل اقامت، قاره محل سکونت و سایر گروه‌بندی‌های ناحیه‌ای انتخاب می‌شود. چگونگی انتخاب نواحی با توجه به نوع محتوا و اصول مربوط به انتخاب نواحی در جلسات مربوط به برنامه‌ریزی و سازماندهی محتوا برای هر پایه تحصیلی، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

^۱ کمیسیون آموزش جغرافیای اتحادیه بین‌المللی آموزش جغرافیا، ۱۹۹۲ (IGU) - منتشر بین‌المللی آموزش جغرافیا

۲- مطالعات موضوعی (Thematic Studies)

هرچند مطالعات موضوعی باید یک اساس ناحیه‌ای داشته باشد، اما برنامه‌های درسی مطالعات موضوعی در جغرافیا می‌توانند به صورت رویکردهای نظام یافته (سیستماتیک)، رویکردهای موضوع یا مسئله محور و رویکردهای مربوط نظامها طبقه‌بندی شوند:

الف- رویکردهای نظام یافته (Systematic) به جغرافیای طبیعی و انسانی مربوط می‌شوند. جغرافیای طبیعی می‌تواند شامل جغرافیای اقلیمی، جغرافیای زیستی، ژئومورفولوژی و ... و جغرافیای انسانی شامل جغرافیای جمعیت، جغرافیای اقتصادی، جغرافیای شهری، جغرافیای روستایی و... باشد.

ب- رویکردهای موضوع محور (Issues Based) به مطالعه مسائل و موضوعات جاری از نقطه نظر جغرافیایی می‌پردازد. این مسائل می‌توانند در مقیاس‌های محلی، ناحیه‌ای، ملی یا جهانی باشند. مانند حرکات جمعیت، گرسنگی در جهان، مدیریت انرژی، توسعه پایدار، مخاطرات و بلایای طبیعی و...

ج- رویکردهای مربوط به نظامها (Systems) به آموزش نظامهای طبیعی، نظامهای انسانی و اکوسیستم‌ها می‌پردازد. نظام طبیعی مانند نظامهای خاک، نظامهای آب و هوایی، نظامهای زیستی و نظامهای هیدرولوژیکی و... و نظامهای انسانی نظیر نظامهای کشاورزی، نظامهای صنعت و خدمات، نظامهای حمل و نقل و تجارت، نظامهای سکونتگاه و...

بنا بر تصمیم شورای برنامه‌ریزی آموزش جغرافیا، در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی می‌توان از یک یا چند رویکرد یا ترکیبی از آنها استفاده نمود.

در دوره دبیرستان ضمن استفاده از انواع رویکردها، رویکرد غالب در سال دوم دبیرستان (جغرافیای عمومی و مشترک کلیه رشته‌ها) روش مطالعات موضوعی با رویکرد موضوع محور و در سال سوم دبیرستان رویکردهای سیستماتیک و سیستم‌ها با روش مطالعات ناحیه‌ای و در دوره‌ی پیش‌دانشگاهی از ترکیبی از رویکردها با تأکید بر جغرافیای کاربردی خواهد بود.

ارزشیابی از برنامه درسی:

ارزشیابی از این برنامه، در دو مرحله صورت خواهد گرفت: مرحله اول پس از تدوین برنامه توسط کارشناسان و متخصصین برنامه‌ریزی درسی انجام و اصلاحات لازم در برنامه صورت خواهد گرفت.

مرحله دوم ارزشیابی در حین اجرای برنامه خواهد بود که زیر نظر واحد ارزشیابی با گرفتن بازخوردها و ایجاد تغییرات مورد لزوم در سطوح مختلف برنامه صورت خواهد پذیرفت.

مفاهیم عمدی در آموزش جغرافیا

جغرافیا علمی است که سعی دارد ویژگی‌های مکانها و پراکندگی پدیده‌ها، انسانها و فرایندها را برروی زمین تبیین کند. جغرافیا به روابط متقابل بین انسان و محیط اهمیت خاص قایل است. ویژگی اصلی علم جغرافیا، نگرش ترکیبی آن و شناخت نمود غالب است و همانند دیگر علوم در حل مسائل از روش علمی استفاده می‌کند.

جغرافیا از طریق شناساندن محیط، سهم عمدی‌ای در اعتلای فرهنگ عمومی دارد و روش صحیح حفظ محیط و بهره‌برداری بهینه از آن را آموزش می‌دهد. به عبارت دیگر جغرافیا می‌کوشد به سؤالات زیر پاسخ دهد:

- چه چیز؟ What

- کجا؟ Where

- چرا آنجا؟ Why

- چگونه به وجود می‌آید؟

- چه اثراتی دارد؟

چگونه باید از آن بهره‌برداری کرد تا تعادل محیط حفظ شود؟ How

- چه کسی؟ کی؟ When, Who

بنابراین اهداف اصلی آموزش جغرافیا بایستی شناخت جامع محیط و ارائه روش‌های حفاظت و بهره‌برداری منطقی از آن باشد. آموزش جغرافیا باید توانایی‌های زیر را در دانش‌آموزان ایجاد کند:

- درک و فهم دانش جغرافیایی (مفاهیم و اصول علم جغرافیا و...)

- مهارت‌های جغرافیایی

- قدرت تفکر و ایجاد نگرشها و ارزش‌های منطقی

الف - اهم مفاهیم و مواردی که در حیطه درک و فهم دانش جغرافیایی قرار می‌گیرند:

۱- مکان: مکان بستر و جایگاه وقوع پدیده‌ها و فرآیندهاست و از نظر موقعیت (نسبی و مطلق) و

ابعاد گوناگون و ویژگی‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد.

موقعیت مطلق جایگاه مکان را در چهارچوب شبکه‌های مختلف جغرافیایی نشان می‌دهد و موقعیت نسبی جایگاه آن را نسبت به مکان‌های دیگر می‌سنجد. منظور از ابعاد، ویژگی‌های هندسی مکان است، خصوصیت هر مکان براساس نوع و کمیت پدیده‌ها و فرآیندهای موجود در آن تعیین می‌گردد.

۲- پدیده: از نظر جغرافیا، به هرآنچه که در مکان وجود دارد و بدان ماهیت خاصی می‌بخشد، پدیده گویند. مانند خاک، آب، مسکن، زبان، چشم، قنات، راه و هوا.

۳- رابطه جغرافیایی: کنش و واکنش بین پدیده‌ها را در مکان رابطه گویند. مانند: رابطه بین پراکندگی حاصلخیزی، خاک، جمعیت، رابطه بین توسعه شهرها و منابع آب، رابطه بین انسان و محیط.

۴- فرآیند: جریان منظم و هدفداری است که در مکان رخ می‌دهد و موجب تغییر و تحول در پدیده‌ها و روابط بین آنها می‌شود. مانند: فرآیند مهاجرت، تبخر، فرسایش، تجارت، توسعه.

۵- پراکندگی: به شکل استقرار پدیده‌ها بر روی مکان گفته می‌شود. مانند پراکندگی شهرها، خاکها و جمعیت.

۶- محیط جغرافیایی: عبارتست از مکان مشخص که پدیده‌ها - روابط جغرافیایی و فرآیندهای حاکم بر آن از یک هماهنگی برخوردار باشد.

۷- سیستم فضایی: مجموعه‌ای هماهنگی و مرتبط را که در قالب مکان باشد سیستم فضایی گویند. هر محیط جغرافیایی خاص یک سیستم فضایی را به نمایش می‌گذارد.

۸- ناحیه: ناحیه قسمتی از سطح زمین است که براساس یک یا چند ویژگی از قسمت‌های مجاور متمایز می‌شود. هر ناحیه از یک وحدت درونی برخوردار است که میزان این وحدت و تجانس در کانون آن به حداقل تجانس رسیده و به طرف مرزها به تدریج کاهش پیدا می‌کند.

ب- مفاهیمی که در حیطه **مهارت‌های جغرافیایی** قرار می‌گیرند:

۱- مهارت‌های لازم برای شناخت مکان: موقعیت مطلق (در چهارچوب شبکه‌های مختلف جغرافیایی) و موقعیت نسبی (موقعیت نسبت سایر مکان‌ها و پدیده‌ها).

۲- مهارت‌های اندازه‌گیری میدانی: از نظر هندسی مانند ارتفاع، فاصله، جهت، شناخت شبکه جغرافیایی، مساحت، حجم و شیب مکان مورد نظر.

۳-خواندن و استفاده از نقشه‌های توپوگرافی: محاسبه مقیاس و اندازه‌گیری فواصل، شبیه، مساحت، درک علائم و رنگ‌هادر روی نقشه، شناخت منحنی‌های هم ارتفاع، تهیه نیمرخ، تهیه طرح اولیه (کروکی).

۴-شناخت و کاربرد روش‌های مطالعات میدانی (منابع مستقیم): مصاحبه، پرسشنامه، جمع‌آوری نمونه‌ها، دسته‌بندی اطلاعات اولیه، تجزیه و تحلیل یافته‌ها با استفاده از روش‌های آماری. تفسیر و نتیجه‌گیری (تصمیم‌گیری، ارائه نتایج حاصل از تحقیق (با استفاده از شیوه گزارش نویسی، گزارشات شفاهی، ترسیم نمودارها، جداول، نقشه‌های موضوعی، مدل‌سازی و...)

۵-شناخت و کاربرد منابع اطلاعات جغرافیایی (منابع غیرمستقیم): کره جغرافیایی، عکس‌های جغرافیایی (عکس، اسلاید، فیلم)، نرم‌افزارهای جغرافیایی، عکس‌های هوایی، تصاویر ماهواره‌ای، اطلس‌ها، مدل‌های جغرافیایی، فرهنگ‌نامه‌ها و کتاب‌های جغرافیایی، نشریات تخصصی و یا عمومی مرتبط با جغرافیا.

ج- مفاهیمی که در حیطه نگوش‌ها و ارزش‌ها باید مورد توجه قرار گیرند:

۱-قدرشناسی از خالق جهان به جهت آفرینش محیط طبیعی و منابع آن و زیبایی‌های جهان.

۲-علاقه به کاربرد دانش‌ها و مهارت‌های جغرافیایی کسب شده در زندگی فردی و اجتماعی.

۳-همکاری به رشد تفکر منطقی و نقادانه نسبت به مباحث و مسایل جغرافیایی.

۴-انگیزش حس احترام نسبت به سایر ملل با فرهنگ‌ها و محیط‌های متفاوت و گسترش تفاهم بین‌المللی از این طریق.

۵-احساس مسئولیت نسبت به حفظ محیط زیست و برنامه‌ریزی منطقی برای بهره‌برداری از آن به صورتی که منافع نسل‌های آینده ملحوظ باشد.

۶-تقویت روحیه علاقه به سرزمین ایران اسلامی و تلاش برای حفظ و توسعه پایدار آن.

۷-ایجاد علاقه نسبت به مسایل و مشکلات جغرافیایی در مقیاس‌های محلی، ناحیه‌ای، ملی و جهانی و ارائه راه حل‌های مناسب برای آنها.

مقایسه‌ی بین اهداف اساسی آموزش و پرورش، مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و

اهداف کلی آموزش جغرافیا

الف- حیطه شناختی

- ۱- گسترش شناخت تواناییها و دستاوردهای فکری، علمی، فنی بشر
- ۲- گسترش آشنایی با علوم انسانی به منظور خودشناصی، شناخت جامعه و مسائل آن شناخت تاریخ و شناخت محیط
- ۳- گسترش آشنایی با استدلال و استنتاج
- ۴- گسترش آشنایی با فرایند حل مسئله، مهارت‌های تفکر، پژوهش، اکتشاف و نقش آن در زندگی، پیشرفت علوم و تکنولوژی
- ب- حیطه مهارتی (ذهنی)
  - ۱- کسب توانایی استدلال و استنتاج
  - ۲- کسب مهارت در طراحی تحقیق در زمینه علوم مختلف
  - ۳- کسب مهارت‌های تفکر (تجزیه و تحلیل اطلاعات، تفسیر، استدلال، استنباط، استنتاج، طبقه‌بندی و...)
  - ج- مهارتی (عملی)

- ۱- کسب توانایی‌های لازم جهت انجام تحقیقات علمی (آزمایشها و فعالیتهای علمی)
- ۲- کسب توانایی در کاربرد آموخته‌های علمی خود در زندگی روزمره به منظور پیشرفت جامعه د- حیطه عاطفی (ارزشی - نگرشی)
  - ۱- تقویت روحیه احترام و ارج‌گذاری نسبت به دستاوردهای فکری، علمی و فنی بشر
  - ۲- تقویت روحیه تحقیق و تبع در زندگی و در زمینه‌های علمی و تکنولوژی
  - ۳- احترام و ارج‌گذاری به دانشمندان و کارهای آنها

اهداف اجتماعی

الف- حیطه شناختی

- ۱- تعمیق شناخت تأثیر همکاری جمعی در پیشرفت امور جامعه
- ۲- تعمیق آشنایی با جامعه ملی، جهانی و وظیفه افراد در این جوامع
- ۳- تعمیق آشنایی با جوامع اسلامی و مشکلات مسلمانان در ارتباط با استکبار جهانی
- ۴- آشنایی با مسائل جمعیت و نقش آن در فرایند توسعه

ب- حیطه مهارت ذهنی

۱- کسب توانایی در یافتن مسائل و مشکلات اجتماعی خود و جوامع مسلمان

۲- کسب مهارت تفکر انتقادی در زمینه مسائل جامعه

۳- کسب توانایی تفسیر و تجزیه و تحلیل مسائل جمعیتی و نقش آن در فرایند توسعه

ج- حیطه مهارتی (عملی)

۱- کسب مهارتهای لازم جهت همکاری‌های جمیعی در پیشرفت امور جامعه

۲- کسب مهارت در انجام تحقیقات مربوط به امور اجتماعی

د- حیطه ارزشی

۱- تقویت روحیه ارجگذاری به همکاری جمیعی در پیشرفت امور جامعه و مسئولیت‌پذیری

۲- تقویت روحیه احترام به جامعه ملی و جامعه جهانی

اهداف اقتصادی

الف- حیطه شناختی

۱- آشنایی با تأثیر مثبت ساده‌زیستی، صرفه‌جویی و استفاده بهینه از امکانات و منابع در

اقتصاد خانواده و اقتصاد ملی

۲- آشنایی با اهمیت حفظ و حراست از ثروت‌های ملی و جهانی

۳- آشنایی با زمینه‌های ایجاد و گسترش توسعه پایدار

۴- گسترش مدرک دانش مربوط به دنیای کار و حرفة در بخش‌های مختلف به منظور تسهیل امر

راهنمایی شغلی و تحصیلی

ب- حیطه مهارتی ذهنی

۱- کسب توانایی در تفسیر نقش اقتصاد در جوامع امروزی

۲- کسب توانایی تفسیر ساده‌زیستی، صرفه‌جویی و استفاده بهینه از امکانات و منابع جامعه و

تأثیر آنها بر اقتصاد ملی

۳- کسب مهارت تجزیه و تحلیل مسائل توسعه پایدار

ج- حیطه مهارت عملی

۱- کسب توانایی ساده‌زیستی، صرفه‌جویی و استفاده بهینه از امکانات و منابع کشور

- کسب توانایی لازم جهت حفظ و حراست از ثروتهای ملی و جهانی
- کسب مهارتهای لازم جهت همکاری در ایجاد و گسترش توسعه پایدار
- د- حیطه عاطفی (ارزشی-نگرشی)
- ۱- تقویت روحیه ساده‌زیستی، صرفه‌جویی و استفاده بهینه از امکانات و منابع در اقتصاد خانواده و اقتصاد ملی.
- ۲- تقویت روحیه ارج نهادن و توجه به حفظ و حراست از ثروتهای ملی و جهانی
- ۳- تقویت روحیه توجه به ایجاد و گسترش توسعه پایدار

اهداف سیاسی

- الف- حیطه شناختی
- ۱- افزایش درک نسبت به اوضاع سیاسی ایران در جهان
  - ۲- تعمیق شناخت وجوده استکبار جهانی، استضعاف ملل محروم و روابط سیاسی بین‌المللی
  - ب- حیطه مهارتی ذهنی
  - ۱- کسب توانایی لازم جهت تجزیه و تحلیل و نقد اوضاع سیاسی کشور و جهان
  - ۲- کسب توانایی تجزیه و تحلیل وجوده استکبار جهانی، استضعاف ملل محروم و روابط سیاسی بین‌المللی
  - ج- حیطه عاطفی (ارزشی - نگرشی)
  - ۱- تقویت روحیه توجه به وجوده استکبار جهانی، استضعاف ملل محروم و روابط سیاسی بین‌المللی

اهداف زیستی

- الف- حیطه شناختی
- ۱- گسترش آشنایی با نقش محیط زیست در سلامتی و ادامه زندگی بشر
  - ۲- گسترش آشنایی با راههای حفظ محیط زیست
  - ۳- گسترش آشنایی با حفظ منابع انرژی
  - ۴- گسترش آشنایی با نقش انسان در تخریب یا نگهداری محیط زیست
  - ۵- گسترش آشنایی با وظیفه فرد، جامعه محلی و ملی و جهانی در حفظ محیط زیست

ب- حیطه مهارتی ذهنی

۱- کسب توانایی تفسیر نقش محیط زیست و منابع انرژی در سلامتی و ادامه زندگی بشر

۲- کسب توانایی تجزیه و تحلیل نقش انسان در تخریب یا نگاهداری محیط زیست

۳- کسب مهارت تفسیر وظایف فرد، جامعه محلی، ملی، جهانی در حفظ محیط زیست

ج- حیطه مهارتی عملی

۱- کسب مهارتهای لازم جهت حفظ محیط زیست و منابع انرژی از طریق بکارگیری راههای مناسب

د- حیطه عاطفه (ارزشی - نگرشی)

۱- تقویت روحیه ارج‌گذاری و توجه به نقش محیط زیست و منابع انرژی در سلامتی و ادامه

زندگی بشر

۲- تقویت روحیه ارزش‌گذاری و ارج‌نهادن به مؤلفه‌های محیط زیست به عنوان آیات الهی

۳- تقویت روحیه توجه به حفظ محیط زیست و منابع انرژی

۴- تقویت روحیه ارزش‌گذاری و توجه به وظایف فرد، جامعه محلی، ملی و جهانی در حفظ

محیط‌زیست

از طریق مقایسه و تطبیق اهداف اساسی آموزش و پرورش، اهداف کلی تعلیم و تربیت اسلامی و

اهداف کلی آموزش جغرافیا، مشترکات آنها از این قرار است:

اهداف آموزش جغرافیا «درس جغرافیا (۱)»

دوره متوسطه پایه دوم درس عمومی کلیه رشته‌ها

توجه: شماره‌هایی که در مقابل هر هدف نوشته شده است بیانگر استخراج آن هدف از اهداف کلی

آموزش جغرافیا در دوره متوسطه می‌باشد:

الف- اهداف مربوط به حیطه شناختی:

۱. آشنایی با رابطه انسان و محیط و مسائل مربوط به آن در طول زمان (۱۱)

۲. آشنایی با مفهوم کلی نگری در جغرافیا (۱۳)

۳. آشنایی با نقش جغرافیا در زندگی روزمره (۱۳)

۴. آشنایی با نقشه، عکس و تصاویر ماهواره‌ای به عنوان ابزار کار جغرافیدان

۵. آشنایی با کلیات ناهمواری‌های ایران (۱)

۶. آشنایی با عوامل مؤثر در آب و هوا ایران (۱)
۷. آشنایی با کلیات سکونتگاههای شهری، روستایی و عشایری، معیشت شیوه و زندگی آنها در ایران (۹,۶,۲,۱)
۸. شناخت وضعیت کنونی آبهای جهان و ایران (۲,۱)
۹. آشنایی با مسائل و مشکلا آب، شیوه‌های نامطلوب بهره‌برداری از آب و مصرف بهینه آب در جهان و ایران (۱۱,۱۰,۵,۶)
۱۰. آشنایی با موقعی و ویژگی‌های بیابانهای ایران و جهان (۲,۱)
۱۱. آشنایی با اثرات متقابل بیابانها بر شیوه زندگی انسان و نقش انسان در گسترش بیابانها (۶)
۱۲. آشنایی با شیوه‌های مقابله با بیابان‌زایی (۱۰,۱۲,۵)
۱۳. آشنایی با نقش و اهمیت جنکل‌ها و مراتع (۱)
۱۴. آشنایی با چگونگی تخریب جنکل‌ها و مراتع و پیامدهای آن در جهان و ایران (۱۱,۲,۱۰)
۱۵. آشنایی با راههای احیاء و ترسیم جنکل‌ها و مراتع (۱۰,۱۲)
۱۶. آشنایی با ویژگی‌های جنکل‌ها و مراتع ایران (۲,۱)
۱۷. آشنایی با نقش توسعه صنعت در ایجاد آلودگی‌های مختلف (۶,۱۱)
۱۸. آشنایی با انواع آلودگی در شهرهای بزرگ جهان و ایران (۶,۱۱)
۱۹. آشنایی با فرضیه گرم شدن زمین (۳,۲,۱)
۲۰. آشنایی با پیامدهای آلودگی دریاها در جهان و ایران (۲,۱۱,۱۰,۵)
۲۱. آشنایی با راههای مقابله با آلودگی دریا (۱۳,۱۲,۱۰,۶)
۲۲. آشنایی با علل زلزله، سیل، فرسایش خاک و سقوط بهمن (۷,۱,۷)
۲۳. گسترش آشنایی با نقش انسان در کاهش یا افزایش انواع بلایای طبیعی (۱۳,۱۲,۱۰,۳)
۲۴. آشنایی با چگونگی توزیع جمعیت در جهان (۲,۱)
۲۵. آشنایی با عوامل مختلفی که بر توزیع جمعیت اثر می‌گذارد (۹,۳,۲,۱)
۲۶. آشنایی با علل و انواع مهاجرت در جهان (۱۱,۱۰,۱,۳)
۲۷. آشنایی با ویژگی‌های کلی، پراکندگی و روند افزایش جمعیت در ایران (۱۱,۱۲,۱)
۲۸. آشنایی با تجارت کشورها در زمینه کنترل جمعیت (۲,۱۲)
۲۹. آشنایی با اثرات افزایش جمعیت در فشار بر منابع (۲,۱۱,۶)

۳۰. آشنایی با صنعت جهانگردی به عنوان یک فعالیت و منبع درآمد اقتصادی (۱،۵،۱۳)
۳۱. آشنایی با برخی جاذبه‌های جهانگردی در جهان (۲،۹)
۳۲. آشنایی با اثرات توسعه صنعت جهانگردی بر چشم‌اندازهای محیطی (۳،۲،۱۰،۶،۱۲)
۳۳. آشنایی با برخی جاذبه‌های جهانگردی ایران (۲،۹)
۳۴. آشنایی با توان‌های بالقوه ایران برای گسترش صنعت جهانگردی (۳،۶،۱۳،۵،۹)
- ب- اهداف مربوط به حیطه مهارتی:
- ۱- گسترش مهارت‌های ذهنی شامل درک پی‌آمدها، طرح سوال، حل مسئله، تصمیم‌گیری، بحث کردن، فرضیه ساختن) استدلال، مقایسه کردن، پیش‌بینی کردن و ... (۵،۴)
- ۲- توانایی برخورد مناسب و عاقلانه با مخاطرات طبیعی (۳)
- ۳- انجام مطالعه میدانی، مشاهده کردن ، مصاحبه کردن ، رسم نقشه‌های موضوعی، جمع‌آوری اطلاعات ، رسم نمودار، دسته‌بندی اطلاعات، استفاده از کتابهای مرجع، تفسیر و نتیجه‌گیری از مطالب، گزارش نویسی,...(۱)
- ج- اهداف مربوط به حیطه ارزشی:
- ۱- احساس قدردانی از خالق جهان و مواهب الهی (۱)
- ۲- تقویت حس علاقه به سرزمین ایران (۲)
- ۳- تقویت علاقه‌مندی به ارائه راه حل‌ها نسبت به مسائل و مشکلات جغرافیایی در مقیاس‌های محلی، ناحیه‌ای، ملی و بین‌المللی (۷)
- ۴- تقویت علاقه‌مندی به بهره‌برداری منطقی و درست از منابع طبیعی در زندگی فردی و اجتماعی (۴)
- ۵- تقویت حس مسئولیت نسبت به حفظ محیط زیست و منافع نسل‌های آینده (۳)
- ۶- تقویت روحیه نقادی و تحقیق و جستجوگری در موضوعات و مسائل محیط پیرامون (۶)

تعیین‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) – سال دوم متوسطه

رسانه مناسب							تعیین‌ها	مفاهیم اساسی	ردیف
سایر موارد آموختنی	نرم افزار آموزشی	فیلم آموزشی	کتاب کار	کتاب معلم	کتاب درسی				
							<p>۱- پدیده‌های مختلفی اطراف ما به وجود آمده است.</p> <p>۲- پوشش گیاهی، رودخانه، دریاچه و ... همه اجزای محیط هستند.</p> <p>۳- برخی از کشورهای پیشرفته صنعتی با دانش و فناوری جدید دست به بهره‌برداری شدید زده‌اند.</p> <p>۴- علم جغرافیا با دید ترکیبی یا کل تگری به مطالعه و بررسی موضوعات می‌پردازد.</p> <p>۵- جغرافیدانان با استفاده از داده‌ها و اطلاعات آماری، نتایج کار خودشان را به وسیله نقشه یا نمودار ترسیم می‌کنند.</p> <p>۶- نقشه‌ها قابلیت نمایش پراکندگی عوارض و پدیده‌های انسانی و طبیعی را دارند.</p> <p>۷- با استفاده از نقشه‌های کوچک، می‌توان مقیاس پهنگ‌های وسیعی از سطح زمین را نمایش داد.</p>	<p>۱- محیط</p> <p>۲- پوشش گیاهی</p> <p>۳- فناوری</p> <p>۴- کل تگری</p> <p>۵- داده‌ها</p> <p>۶- پدیده‌های انسانی</p> <p>۷- نقشه‌های کوچک مقیاس</p>	۱
							<p>۱- ایران در منطقه خاورمیانه قرار دارد.</p> <p>۲- کوه‌های البرز و زاگرس بر اثر فعالیت‌های اواخر دوره ترشیاری به وجود آمده‌اند.</p> <p>۳- هم‌زمان با شکل گیری ارتفاعات، سرزمین‌های پست و هموار به صورت حوضه‌های بسته و دریاچه‌های کوچک و بزرگ شکل گرفتند.</p> <p>۴- ارتفاعات مخروطی شکل آتش‌شان در آغاز دوره کواترنر به وجود آمده‌اند.</p> <p>۵- جریان‌های سطحی آب‌های جاری باعث فرسایش دامنه‌ها می‌شود.</p> <p>۶- مخروط افکنه‌ها بهترین مکان برای کشاورزی می‌باشند.</p> <p>۷- تودهای آذرین درونی در برخی نقاط ایران به چشم می‌خورند.</p>	<p>۱- خاورمیانه</p> <p>۲- فعالیت‌های کوهزایی</p> <p>۳- حوضه‌های بسته</p> <p>۴- کواترنر</p> <p>۵- جریان‌های سطحی</p> <p>۶- مخروط افکنه</p> <p>۷- آذرین درونی</p> <p>۸- نیمرخ</p> <p>۹- چاله‌ها</p> <p>۱۰- مصب</p>	۲

دنباله‌ی تعمیم‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) - سال دوم متوسطه

ردیف	مفاهیم اساسی	تعمیم‌ها	رسانه مناسب							سایر موارد
			د	نرم افزار	فیلم	کتاب کار	کتاب معلم	کتاب درسی	آموزشی	
۳	۱- زندگی روستایی ۲- اشکال روستاهای ۳- زندگی شهری ۴- زندگی عشاپری ۵- تقسیمات کشوری	۱- وجود آب در پیدایش روستاهای ایران نقش مهمی داشته است. ۲- با گسترش روستاهای افزایش جمعیت شهرها شکل گرفته اند. ۳- بخشی از مردم کشور ما در فصول مختلف بین کوهپایه‌ها و دشت‌های مجاور به همراه دام‌های خود جابه‌جا می‌شوند. ۴- ایران به بخش‌های بزرگی به نام استان تقسیم شده است و هر بخش برای اداره بهتر به قسمت‌های کوچک‌تری نیز تقسیم گردیده است.	x	x	x	x	x	x	x	x

		x	x	x	x	x	۱- حجم آب شیرین قابل استفاده توسط بشر بسیار محدود است.	۱- آب شیرین
		x	x	x	x	x	۲- مقداری از آب‌های شیرین جهان به شکل یخ در قطب و کوهستان‌ها قرار دارد.	۲- یخچال‌های قطبی و کوهستانی
		x	x	x	x	x	۳- پراکندگی بارش در همه جای ایران یکسان نیست.	۳- ریزش‌های جوی
		x	x	x	x	x	۴- یکی از مشکلات آب در کشور ایران، بالا بودن میزان تبخیر است.	۴- تبخیر
		x	x	x	x	x	۵- مقداری از آب‌های جاری از دسترس خارج می‌باشد و مقداری نیز به وسیله‌ی خورشید تبخیر می‌گردد.	۵- تبخیر واقعی و بالقوه
		x	x	x	x	x	۶- یکی از راه‌های پرهبرداری از آب‌های زیرزمین احداث قنات است.	۶- قنات

دنباله‌ی تعمیم‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) - سال دوم متوسطه

ردیف	مفاهیم اساسی	تعیین‌های	رسانه مناسب	
		تعیین‌های	رسانه مناسب	

		x	x	x	x	x	۱-آبیاری مزارع از زمان نامناسب باعث هدر رفتن مقدار زیادی آب در سال می‌شود. ۲-آب زیاد دادن به زمین سبب می‌شود خاک تا عمق زیادی از آب پر شده و فضاهای خالی آن پر شود. ۳-انسان با فعالیت‌های خود باعث آلودگی آب به روش گوناگون می‌شود. ۴-صرف سرانه‌ی آب ایران از کشورهای بی‌آب نظیر اطریش و بلژیک بیش تر است.	۱-آبیاری ۲-غرقابی کردن زمین ۳-آلودگی آب‌ها ۴-صرف سرانه آب	۵
		x	x	x	x	x	۱-بیابان بخشی از مناطق خشک جهان است. ۲-بارندگی کم و نامنظم، وزش بادهای شدید، زیادی میزان تبخیر و تعرق از جمله ویژگی‌های مناطق خشک است. ۳-گرم شدن زیاد منطقه، فشار زیاد جنب جاده، جریان‌های سرد ساحلی از علل‌های مهم ایجاد بیابان‌ها است.	۱-بیابان ۲-ویژگی مناطق خشک ۳-علل ایجاد بیابان	۶
		x	x	x	x	x	۱-انسان با تخریب زمین و تغییر منابع گیاهی و خاک مهم‌ترین عامل بیابان‌زایی است. ۲-ثبت ماسه‌های روان از طریق کاشت گیاهان و پاشیدن مالچ نفتی برای بیابان‌زدایی ضروری است.	۱-بیابان‌زایی ۲-بیابان‌زدایی	۷

دنباله‌ی تعمیم‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) - سال دوم متوسطه

ردیف	مفاهیم اساسی	تعیین‌ها	رسانه مناسب
------	--------------	----------	-------------

سایر موارد آموختنی	نرم افزار آموزشی	فیلم آموزشی	کتاب کار	کتاب معلم	کتاب درسی			
		x x	x x	x x	x x	۱- در سطح زمین بیوم‌های گوناگونی وجود دارد. ۲- فعالیت‌های انسان‌ها باعث تخریب جنگل‌ها شده است.	۱- بیوم ۲- زیست بوم ۳- تخریب جنگل	۸
		x x x	x x x	x x x	x x x	۱- به زمین‌های دارای پوشش گیاهی که دام بتواند مدتی در آن چرا کند، مرتع می‌گویند. ۲- مراتع در زمینه حفظ خاک از فرسایش، تأمین علوفه‌ی دام‌ها و زیستگاه جانوران نقش مهمی دارند. ۳- چرای بیش از حد دام‌ها، کندن پوسته‌ها، قطع درختان و تبدیل جنگل به زمین کشاورزی از علل تخریب جنگل‌هاست.	۱- موقع ۲- نقش مراتع ۳- تخریب مراتع	۹
		x x x x	x x x x	x x x x	x x x x	۱- امروزه آلودگی هوا را تبیش تر ناشی از فعالیت‌های انسانی می‌دانند. ۲- گازهای گلخانه‌ای مانع از سرد شدن زیاد زمین هنگام شب و گرم شدن بیش از حد آن هنگام روز می‌شوند. ۳- وارونگی دما باعث افزایش آلودگی هوا در مناطق آبوده می‌شود. ۴- باران‌های اسیدی باعث ازبین رفتن آثار و بناهای تاریخی و کاهش خاصلخیزی خاک می‌شود.	۱- آبودگی هوا ۲- پدیده گلخانه‌ای جو ۳- وارونگی دما ۴- باران اسیدی	۱۰

دنباله‌ی تعمیم‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) - سال دوم متوسطه

رسانه مناسب							تعمیم‌ها	مفاهیم اساسی	ردیف
سایر موارد آموختنی	نرم افزار آموزشی	فیلم آموزشی	کتاب کار	کتاب معلم	کتاب درسی				
	x	x	x	x	x		۱-ییش تر دریاها و رودهای جهان با ورود فاضلاب‌های صنعتی، کشاورزی و خانگی و مواد زاید در معرفی آلوودگی قرار گرفته‌اند.	۱۱-آلوودگی رودها و دریاها	
	x	x	x	x	x		۱-مخاطرات طبیعی انواع گوناگونی دارد. ۲-زلزله‌ها باعث تخریب بر روی سطح زمین می‌شود. ۳-در بعضی از مناطق کوه زمین از جمله اطراف اقیانوس آرام و اطلس زلزله‌های شدیدی رخ می‌دهد. ۴-ریزش باران‌های شدید و طولانی، ذوب ناگهانی برف و ... موجب بروز سیل می‌شود. ۵-در مناطق کوهستانی به خصوص مناطقی که شیب دامنه‌ها زیاد باشد، احتمال سقوط بهمن وجود دارد. ۶-خشکسالی اثرات منطقی زیادی روی محیط زیست می‌گذارد. ۷-صفحات زمین دارای شکستگی‌های زیادی هستند.	۱۲-مخاطرات طبیعی ۲-زلزله ۳-پراکندگی زلزله‌ها در سطح کوه زمین ۴-سیل ۵-بهمن ۶-خشکسالی ۷-گسل	

- ۱-نقش انسان در مخاطرات طبیعی
 ۲-مواد مذاب
 ۳-احتمال وقوع سیل
 ۴-دوره بازگشت
 ۵-مخروط افکنه
 ۶-دلتا
 ۷-نقشه‌های خطر
 ۸-لکه‌های خورشیدی

۱-انسان در وقوع و شدت یا کاهش مخاطرات طبیعی یک عامل مهم به حساب می‌آید.
 ۲-گاهی فوران مواد مذاب سبب تقویت زمین‌های کشاورزی می‌شود.
 ۳-با اندازه‌گیری جریان آب یک رود و اندازه‌گیری مقدار ریزش باران در حوضه آن رود، احتمال وقوع سیل را پیش‌بینی کرد.
 ۴-براساس اندازه‌گیری باران در یک دوره طولانی، احتمال وقوع سیل را می‌توان پیش‌بینی کرد.
 ۵-بعضی از نواحی و مناطق از جمله دلتاها و مخروطه افکنه‌ها در معرض سیل قرار دارند.
 ۶-در بعضی از کشورها نقاط نامن بر روی نقشه‌ها مشخص شده‌اند.
 ۷-بورخی علت وقوع خشکسالی را به لکه‌های خورشیدی نسبت می‌دهند.

دنباله‌ی تعمیم‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) - سال دوم متوسطه

رسانه مناسب							ردیف
سایر موارد آموختنی	نرم افزار آموزشی	فیلم آموزشی	کتاب کار	کتاب معلم	کتاب درسی	مفاهیم اساسی	
				تعیین هم‌ها			

		x	x	x	x	x	۱-توزيع جمعیت ۲-عوامل دافعه جمعیت ۳-عوامل جاذب جمعیت ۴-انفجار جمعیت ۵-نرخ موالید و مرگ و میر ۶-رشد طبیعی ۷-امید به زندگی ۸-جوانی جمعیت ۹-سرشماری	۱۴
--	--	---	---	---	---	---	--	----

دنباله‌ی تعمیم‌ها و تعیین رسانه‌های مناسب جغرافیا (۱) - سال دوم متوسطه

ردیف	مفاهیم اساسی	تعیین‌های	رسانه مناسب
------	--------------	-----------	-------------

ردیف	نرم افزار آموزشی	سایر موارد آموختنی	فیلم آموزشی	کتاب کار	کتاب معلم	کتاب معلم درسی	متن	ردیف	ردیف
۱۵			x	x	x	x	۱- مردم همیشه در یک مکان ساکن نیستند و گاهی از یک مکانی به مکان دیگر جابه جا می شونند. ۲- از آثار و پیامدهای مهاجرت از روستا به شهر، زاغه‌نشینی است. ۳- منابع طبیعی به دو گروه تجدیدپذیر و غیرقابل تجدید تقسیم می شوند. ۴- باید بین تعداد جمعیت و میزان منابع یک کشور تعادل برقرار شود.	۱- مهاجرت ۲- زاغه‌نشینی ۳- منابع تجدید شدنی و غیرقابل تجدید ۴- جمعیت متناسب	
۱۶			x	x	x	x	۱- میزان تقاضا برای گذران اوقات فراغت افزایش یافته است. ۲- بعضی افراد برای استراحت به کشورهای دیگر مسافرت می کنند. ۳- جهانگردی موجب اشتغال و افزایش درآمد می شود.	۱- اوقات فراغت ۲- جهانگرد (توریست) ۳- صادرات نامرئی	
۱۷			x	x	x	x	۱- ایران دارای جاذبه های طبیعی و فرهنگی و تاریخی فراوان بهمنظور جذب جهانگردان است. ۲- اماکن مذهبی و اینیه و آثار تاریخی از عوامل مهم جذب جهانگرد می باشد. ۳- ایران توان زیادی برای جذب جهانگردان دارد و بر نامه ریزی در این زمینه باید با ملاحظات کافی صورت بگیرد..	۱- جاذبه های طبیعی ۲- جاذبه های تاریخی و فرهنگی ۳- وضع کنونی جهانگردها در ایران	

روش‌های یاددهی - یادگیری در آموزش جغرافیا

در تدریس و آموزش جغرافیا، میتوان از روش‌های گوناگون تدریس که در میان دیگر دروس نیز متبادل است بهره گرفت. برنامه درسی حاضر، با رویکرد جدیدی که به آموزش جغرافیا دارد- و در این راهنمای تا اندازه‌ای توضیح داده شده است- نیازمند تأکید بر روش‌های تدریس خاصی است که در آن دانشآموzan را به درس علاقمند نموده، بعضی از مهارت‌های جغرافیایی را متناسب با سن دانشآموzan را به آن‌ها ایجاد و تقویت نماید، آن‌ها را به کاوشگری و تحقیق علاقمند سازد و مبتنی بر حفظ مفاهیم و دانش صرف نباشد. در اینجا بعضی از روش‌هایی که می‌توانند ما را در رسیدن به این اهداف مدد رسانند معرفی می‌شوند. معرفی این روش‌ها در این مجموعه به این منظور صورت می‌گیرد تا هم مؤلفین کتاب درسی، در تألیف، سازماندهی و ارائه محتوا این روش‌ها را موردنظر داشته باشند و هم این روش‌ها در آینده توسط معلمین به کار گرفته شود.

۱- روش بیان افکار و ایده‌های آنی (Brain Storming)

در این روش معمولاً یک عنوان یا سرفصل مانند بارندگی، هوشنگی و یا نام یک منطقه و کشور مانند بیابان، هند و مانند اینها از سوی معلم به دانشآموzan ارائه می‌شود و از آنان خواسته می‌شود تا با آزادی تمام، کلمات، عبارات، جملات یا مطالبی را که درمورد این عنوان یا سرفصل به ذهنشان می‌رسد بیان کنند. با این روش علاوه بر ایجاد جذابیت در ارائه درس می‌توان به میزان دانسته‌های دانشآموzan درمورد یک مطلب پی برد، محتوای ارائه شده در کتاب را غنای بیشتری بخشد و دانشآموzan را تشویق نمود تا در یک فضای دوستانه به مبالغه و ارائه دانسته‌های خویش بپردازند. چگونگی انتخاب موضوع یا عنوان، مقررات این نوع روش تدریس، نحوه استفاده از آن، چگونگی جمع‌بندی مطالب و غیره در کتاب روش تدریس جغرافیا به تفصیل بیان خواهد شد.

۲- استفاده از فیلم و اسلاید (Films & Film strips)

اگرچه نمی‌توان استفاده از فیلم و اسلاید را یک روش تدریس خاص دانست اما به دلیل اینکه فیلم و اسلاید ابزارهای مناسبی برای انتقال جذاب و مؤثر اطلاعات هستند در اینجا معرفی شده‌اند. با به کاربردن فیلم و اسلاید در کلاس درس جغرافیا می‌توان مکان‌ها، تغییرات جغرافیایی، زندگی مردم، تأثیر انسان بر محیط جغرافیایی، تأثیرات بلایای طبیعی و بسیاری از مفاهیم دیگر جغرافیایی را به صورتی مؤثر به دانشآموzan شناساند. فیلم و اسلاید به جلب و تمرکز توجه بر عناوین و مفاهیم جغرافیایی بسیار کمک کرده و چنانچه به طراحی مناسبی از سوی معلم هرماه باشد به گسترش مهارت‌های مشاهده و تجزیه و تحلیل کمک شایانی می‌نماید. چگونگی انتخاب فیلم و اسلاید، بررسی فیلم‌ها و اسلاید‌ها قبل از شروع کلاس، معرفی آن‌ها به دانشآموzan و چگونگی استفاده از آن‌ها، در کتاب روش تدریس به تفصیل بیان خواهد شد.

۳- روش استفاده از شبکه‌های بازیابی (Retrieval Nets)

از این روش می‌توان با کارآیی بسیار در تدریس جغرافیای ناحیه‌ای/منطقه‌ای استفاده نمود. در این روش مرور محتوای کتاب، یادآوری مطالبی که تدریس شده و یافتن ارتباط آن‌ها با یک دیگر

صورت می‌گیرد. با تهیه جداول یا شبکه‌ها، به دانشآموزان کمک می‌شود تا اطلاعات یک کتاب درسی را که در بدو امر نامرتبط به نظر می‌رسند به هم ربط داده و از آنها نتیجه بگیرند.

۴- روش آموزش گروهی (**Team Learning**)

روش تدریس مبتنی بر فعالیت گروهی دانشآموزان را می‌توان برای آموزش بسیاری از عناوین، موضوعات و مفاهیم جغرافیایی به کار برد. در این روش دانشآموزان به گروه‌های چند نفری (Team) تقسیم شده و یک موضوع یا عنوان جغرافیایی برای همه گروه‌ها انتخاب می‌شود. افراد هر گروه سعی می‌کنند با انتکاء به کتاب درسی، استفاده از کتابخانه‌ها، برباده روزنامه‌ها و مجلات و مصاحبه با مراجع مختلف در مورد آن موضوع جغرافیایی اطلاعات و مطالب گوناگون جمع‌آوری نموده و یافته‌های خویش را در زمان معینی به کلاس ارائه نمایند.

۵- بازدید علمی (**Field Study**)

یکی از ارزشمندترین و کامل‌ترین روش‌های تدریس جغرافیا بازدید علمی یا بازدید میدانی است. در این روش دانشآموزان در محیط واقعی موضوع مورد تدریس قرار می‌گیرند. دانشآموزان و بسیاری از معلمان همواره از بازدیدهای علمی جغرافیایی استقبال می‌کنند هر چند این نوع بازدیدها ممکن است مخاطراتی به همراه داشته باشد. موضوعات انتخابی برای بازدید علمی باید مشخص و محدود باشند، موضوع از قبل به دانشآموزان اعلام شود و ارتباط بازدید علمی با مطالب کتاب برای دانشآموزان روشن شده باشد.

۶- روش حل مسئله (**Problem Solving**)

روش حل مسئله بیشتر در دروس ریاضی و علوم تجربی به کار می‌رود تا جغرافیا. اما در سالهای اخیر جغرافیدانان نیز به استفاده از این روش در تدریس جغرافیا و حل مسائل جغرافیایی گرایش نشان می‌دهند.

در حل مسائل ریاضی، ابتدا مسئله مطرح می‌شود، سپس داده‌های مسئله را ارائه مینمایند و آنگاه خواستار حل مجهولات از طریق عملیات ریاضی می‌شوند. در بسیاری از موارد هم لازم است راه حل پیشنهادی را آزمون نمود و از صحیحی بودن راه حل ارائه شده مطمئن شد. در جغرافیا نیز مسائلی وجود دارند که در سالهای اخیر برای حل آنها، از روش حل مسئله استفاده می‌کنند. عناوین که برای این روش تدریس جغرافیا پیشنهاد می‌شود محدود به مسائل هستند که در دنیای معاصر با آنها روبرو هستیم. در واقع مسائلی چون کمبود آب سالم و آشامیدنی برای همه‌ی مردم، فقر و علل آن، کمبود مسکن و راه حل مناسب برای رفع آن، نابودی گونه‌های گیاهی و جانوری، افزایش سطح بیابانها و بیابان‌زایی، انفجار جمعیت در برخی مناطق جهان، بیسواندی، تأثیر رسانه‌های گروهی بر گذراندن اوقات فراغت جوانان و نوجوانان، فرسایش خاکهای و مسایلی از این قبیل از جمله مواردی هستند که با این روش تدریس می‌توان به آنها پرداخت.

عناوین فوق از مسایل و مشکلات واقعی و ملموس جامعه امروزی بشری است. آلودگی منابع عمده جهان (هوای آب، صدا) و راههای جلوگیری از این آلودگی‌ها به مشکلات و معضلات ترافیکی،

صنعتی شدن یک ناحیه، محو شدن زندگی روستایی، مهاجرت روستائیان به شهرها نیز از جمله مسائلی هستند که می‌توان برای تدریس آنها از روش حل مسئله استفاده نمود.

- روش تدریس اکتشافی/کاوشی (Enquiry Method)

با استفاده از این روش می‌توان به یادگیری عمیق یک موضوع یا پدیده جغرافیایی دست یافت. در تدریس هر موضوعی در تدریس جغرافیا که نیازمند به بحث و بررسی عمیق باشد می‌توان از این روش استفاده کرد. در این روش به دانشآموzan یک موضوع یا مسئله خاص جغرافیایی معرفی می‌شود و آن‌ها با تشکیل گروه‌های چند نفری به تشخیص موضوع و بیان جواب مختلف آن، فرضیه‌سازی، جمع‌آوری شواهد و اطلاعات از طریق مصاحبه، پرسشنامه، مدارک، اسناد، نقشه‌های جغرافیایی - دسته‌بندی شواهد و اطلاعات و تعیین اعتبار آن‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها، آزمون فرضیه‌ها، نتیجه‌گیری و ارائه گزارش به کلاس می‌پردازند.

این روش با روش آموزش کروهی و روش حل مسئله (Problem Solving) مشابهت‌های زیادی دارد. تفاوت این روش با روش تدریس گروهی آن است که در روش تدریس گروهی دانشآموzan در حول یک موضوع به جمع‌آوری اطلاعات و دسته‌بندی و ارائه آن می‌پردازند در حالی که در روش تدریس اکتشافی دانشآموzan سعی می‌کنند به صورت علمی‌تر و براساس مراحل انجام یک تحقیق علمی این فعالیت را انجام دهند. در این روش که می‌توان آن را روش مبتنی بر مهارت‌ها فرایندی نیز نامگذاری کرد، دانشآموzan همچون محققین واقعی به تشخیص مسئله یا موضوع، فرضیه‌سازی، جمع‌آوری اطلاعات، دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات، آزمون فرضیه، نتیجه‌گیری و ارائه گزارش می‌پردازند. هدف از به کارگیری این روش تقویت مهارت‌های تدوین فرضیه، مشاهده دقیق، گردآوری داده‌ها از راه‌های مختلف، سازماندهی و طبقه‌بندی اطلاعات، تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌هاست. در روش تدریس گروهی این مهارت‌ها را به صورت مجزا می‌توان تقویت نمود.

تفاوت این روش با روش حل مسئله آن است که در روش حل مسئله، حل مسائل واقعی و روزمره بیش از تقویت مهارت‌های فرایندی اهمیت می‌یابد و فرض می‌کند این مهارت‌ها قبلاً در دانشآموzan ایجاد شده‌اند.

روش تدریس‌های دیگری را نیز در آموزش جغرافیا می‌توان بکار برد که در اینجا فهرست وار به آنها اشاره می‌شود و در برنامه‌های تفضیلی برای هر پایه توضیح مفصل آنها بنا به مفاهیم و محتوای هر پایه ارائه خواهد شد.

- روش مطالعه موردی (Case Study)

- روش مباحثه (Debating)

- روش نمایش (Demonstration)

- روش مذاکره/گفتگو (Discussion)

- روش ایفای نقش (Role Playing)

- روش سخنرانی

- روش پرسش و پاسخ

ارزشیابی در برنامه درسی جغرافیا

ارزشیابی یکی از مهم‌ترین مراحل جریان برنامه‌ریزی درسی در هر رشته‌ای به شمار می‌آید. واژه ارزشیابی، در مفهوم جدید خود به عنوان جزیی از جریان برنامه‌ریزی درسی، پذیرای پاسخ‌های بسیاری است.

است. تصمیم کیرنده‌گان و برنامه‌ریزان که برنامه درسی را انتخاب و تهیه می‌کنند، نیاز دارند بدانند کدام قسمت و چگونه نتایج برنامه درسی را بهبود بخشند، معلمان و والدینی که در مورد تاثیر فعالیت‌های یادگیری روی هریک از دانش‌آموزان و فرزندانشان اهمیت می‌دهند. یادگیرندهایی که به طور جدی به پیشرفت‌های تحصیلی خود علاقه‌مندند، همه به پاسخ‌های ارزشیابی توجه دارند. به طور کلی، ارزشیابی برنامه درسی کوششی است برای روشن ساختن دو سؤال:

۱- آیا برنامه درسی و فعالیت‌های یادگیری به صورتی که تهیه و تنظیم یافته است واقعاً نتایج مورد نظر را به دست می‌آورد؟

۲- چگونه می‌توان برنامه درسی ارائه شده را به بهترین وجه ممکن بهبود بخشید؟

این دو سؤال کلی نشان می‌دهند که براساس اطلاعات، شواهد و داده‌های حاصل از بررسی و ارزیابی جریان برنامه‌ریزی درسی است که گروه برنامه‌ریزان درسی و معلمان قادر خواهند بود، تصمیم بگیرند که برنامه درسی هدف‌ها و نتایج مورد نظر را به دست آورده و می‌توانند ادامه یابد و از طریق حذف برخی قسمت‌ها، گنجاندن فعالیت‌های بهتر یادگیری، تغییر روش و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری کیفیت برنامه را بهبود بخشید. از نتایج ارزشیابی این است که به وسیله آن می‌توان تعیین کرد که هر مرحله از برنامه‌ریزی درسی و یا سراسر جریان برنامه‌ریزی درسی از چه جهاتی مؤثر و کارآمد است و از چه جهاتی به اصلاح و بهبود نیازمند است. سابقه بازنگری به ارزشیابی نشان می‌دهد که دیگران نیز فرایندی را طی کرده‌اند تا سیستم ارزشیابی خود را متناسب با نیازهای واقعی برنامه درسی بنمایند و در عین حال سطوح مختلف را در نظر داشته‌اند به طوری که ارزشیابی می‌بایست همه سطوح دانشی، ارزشی و مهارتی را در بر گیرد. از سال ۱۹۸۶ که کار عملی وارد برنامه درسی جغرافیا در انگلستان گردید، ابتدا معلمان به خاطر مشکلاتی که در تدریس و ارزشیابی داشتند، از آن استقبال ننمودند. اما با گذشت زمان میزان علاقه آنها به حدی رسید که کار ارزشیابی را بدون کار عملی کامل نمی‌دانستند. در جریان کار عملی دانش‌آموزان به جمع‌آوری اطلاعات، دسته‌بندی آنها و تجزیه و تحلیل و ارائه نتایج از طریق کاوش می‌پردازند، به‌هرحال هم اکنون متخصصان ارزشیابی برای کارهای عملی اعتبار کافی قایل شده‌اند. موردنی که در این مسئله هست اعتبار کار عملی است. زیرا ارزشیابی کارهای عملی از مدرسه‌ای به مدرسه دیگر ممکن است متفاوت باشد و معلم یک مدرسه به دانش‌آموز کمک زیادتری کرده و نمره بیشتری به کار عملی وی بدهد. این امر هنگامی ارزش واقعی خود را پیدا می‌کند که از حالت سایقه‌ای خارج شده و به شکل استاندارد در آید.

امتحانات کتبی و عملی در هر مقطع بسیار ارزشمند خواهد بود و اعتبار کافی برای ارزشیابی را در پی خواهد داشت. برای رفع مشکل اعمال سلیقه در کارهای عملی می‌توان به شکل دوره‌ای، تعدادی از کارهای عملی هر آموزشگاه در یک سمینار یا جلسه‌ای مورد نقد و بررسی قرار گیرد که آیا نمره معلم صحیح بوده است یا خیر. در صورت لزوم توصیه‌هایی برای بهبود کار وی ارائه شود. در مورد امتحانات کتبی باید گفت که سوالات این امتحان باید طوری باشند که بتوانند تجزیه و تحلیل و استدلال دانشآموز را نیز امتحان کنند. بنابراین تنها روی حفظیات متکی نبوده و بر همه جنبه‌های یادگیری تأکید دارد تا تعادل لازم وجود داشته باشد و اهداف ارزشیابی برآورده گردد.

درساخت سؤال به چهار عامل مفاهیم، زبان، ارائه اطلاعات و تعادل باید توجه نمود.

در بخش مفاهیم به سطح سؤال، پیامد (توالی سؤال) و ریتم یا سرعت منطقی آن باید توجه داشت. در بخش زبان به خزانه لغات (فنی و غیرفنی) طول جمله و ساخت آن و قابلیت خواندن سؤال توجه می‌شود. در بخش ارائه اطلاعات سوالات به کوناگونی و پیچیدگی آنها باید توجه داشت و بالاخره در بخش تراز یا تعادل به مفاد موضوع و نیازهای سرفصل درسی و ارزشیابی اهداف توجه شود. به عنوان مثال در طراحی یک سؤال جغرافیایی، با ارائه اطلاعات، مدارک و نقشه‌هایی از منابع مختلف، از دانشآموز خواسته می‌شود در حد اطلاعات به دست آورده به سوالات متن پاسخ دهند و پس از تصمیم‌گیری، گزارشی از علت و عوامل این تصمیم را بیان نمایند. هر بخش از فعالیتها و مطالبی که ارائه می‌شود دارای نمره خاصی خواهد بود. همچنین ممکن است از دانشآموزان بخواهند که در نقش فردی از افراد اجتماع مثلاً استاد دانشگاه، متن سخنرانی خود را در مورد یکی از مشکلات جغرافیایی مثلاً سیلاب تنظیم نمایند.

در روش‌های تدریس ارائه شده در بخش یاددهی - یادگیری می‌توان ارزشیابی را به شرح زیر دنبال نمود:

در روش بیان افکار و ایده‌های آنی، ارزشیابی از میزان مشارکت دانشآموزان در فعالیت‌های دسته‌جمعی، میزان ارتباط اظهارات با موضوع مورد نظر یادقت در پاسخگویی سوالات می‌تواند ملاک تعیین نمره باشد.

در روش مطالعه موردي، ارزشیابی پنهان و آشکار و در جریان عمل و در پایان کار گروهی به عمل می‌آید و نمره ارزشیابی می‌تواند بخشی از نمره ارزشیابی تکوینی، ارزشیابی پایان مطالعه، نمره انتخاب موضوع، نمره جمع‌آوری داده‌ها، نمره دسته‌بندی اطلاعات، نمره نتیجه‌گیری، نمره تعمیم و ارتباط با قوانین کلی، نمره گزارش کار و یا مجموعه‌ای از فعالیت‌های فوق باشد.

در روش مباحثه، ارزشیابی می‌تواند شامل نمره ایفای نقش در مباحثه، نمره خلاقیت فکری، نمره کردار مطلوب دانشآموز (آرامش، قبول نظرات دیگران) باشد.

در روش نمایش کار ارزشیابی با توجه به خلاقیت دانشآموز، درک سریع مطلب و اجرای نمایش مشابه توسط فرد یا گروه به انجام می‌رسد. (در روش مذاکره یا گفتگو نمره ارزشیابی به سوالات بجا و مربوط به موضوع و سایر قابلیت‌های دانشآموز تعلق می‌گیرد).

در روش استفاده از فیلم و اسلاید، نمره ارزشیابی به پاسخ سوالاتی تعلق می‌گیرد که قبل از توسط معلم طرح شده و پاسخ آنها در متن کتاب به همراه تصاویر فیلم و یا اسلاید به دست می‌آید. همچنین اندازه‌گیری درک تصویر یا سواد تصویری و مشاهده دقیق نیز بخش دیگری از ارزشیابی را به خود اختصاص می‌دهد.

در روش شبکه بازیابی، ارزشیابی تعیین جای مناسب در جدول و همچنین کل جدول کامل شده را شامل می‌شود. در روش ایفای نقش ارزشیابی شامل میزان علاقه به کار گروهی، مطالعه و تفکر در مورد نقش مورد نظر، چگونگی اجرا، خلاصت در اجرای نقش مورد نظر، فرم ارزشیابی پر شده توسط دانشآموز، شرکت فعال در جریان یادگیری و نمره موقفيت در القای فضای جغرافیایی خواهد بود.

در روش کار گروهی، ارزشیابی شامل روحیه کار گروهی، نقش هر فرد در گروه، روش ارائه یافته‌ها و استفاده از یک مدل معین و تعریف شده پاسخ‌گویی مرتبط به سوالات ناظران می‌باشد.

در روش بازدید علمی، نمره ارزشیابی به میزان مشارکت دانشآموزان، علاقه‌مندی دانشآموز به طرح سوالات و پاسخ‌گویی به سوالات اساسی، دقت در جمع‌آوری نمونه‌ها، گزارش نهایی بازدید علمی و رعایت مقررات و ضوابط از پیش تعیین شده می‌تواند اختصاص یابد.

در روش اکتشافی ارزشیابی به طرز برخورد دانشآموزان با افراد و سازمان‌ها به هنگام گردآوری داده‌ها و سایر موارد در روش‌های دیگر می‌تواند شامل شود.

و بالاخره در روش حل مسئله، انتخاب مسئله، تعیین بخش‌های معلوم و مجھول مسئله، ارائه راه حل‌های مسئله، میزان مشارکت افراد در کار گروهی برای حل مسئله و پاسخ‌گویی به سوالات می‌تواند مجموعاً بخش‌های ارزشیابی را شامل شود.

در جدول زیر با جزئیات دیگری از ارزشیابی جغرافیا آشنا می‌شویم:

چگونگی انجام ارزشیابی در برنامه درسی جغرافیا

ابزار اندازه‌گیری	روش‌های ارزشیابی	محل مناسب برای ارائه ابزار ارزشیابی	ارزشیابی کننده
چک لیست‌ها	نتیجه‌گیری و مقایسه در روش‌های بیان افکار آنی، مطالعه موردنی، مباحثه، گفتگو، ایفای نقش، کار گروهی، بازدید علمی، اکتشافی و حل مسئله	كتاب معلم	دانشآموز - معلم
گزارش‌ها	" " "	كتاب معلم	دانشآموز - معلم
نقشه‌ها و کروکی‌ها	" " "	كتاب درسی و معلم	معلم

معلم	کتاب درسی و معلم	اندازه‌گیری کمی	پاسخ فعالیت‌های کتاب
معلم	کتاب معلم و کتاب درسی	اندازه‌گیری کمی	آزمون کتبی

ویژگی‌های سیستم ارزشیابی کنونی

مشکلات و معایب:

- ۱- ارزشیابی، عمدتاً از حیطه دانش و اطلاعات عمومی صورت می‌گیرد.
- ۲- ارزشیابی فعلی، بیشتر نهایی است تا کنونی.
- ۳- سیستم نمره‌گذاری، بیشتر کمی است تا کیفی.
- ۴- ارزشیابی، اهداف برنامه درسی را دربر نمی‌گیرد.
- ۵- ارزشیابی، به شکل هماهنگ مشکلات بسیاری ایجاد کرده است.
- ۶- ارزشیابی، یادگیری را تحت الشعاع قرار داده است. در حالی که ارزشیابی جزئی از یادگیری است.
- ۷- سیستم کنونی ارزشیابی، در ذهن اولیاء و دانشآموزان و قادر آموزشی تثبیت شده است.
- ۸- سیستم فعلی ارزشیابی، موجب رقابت ناسالم و بیمارزا در دانشآموزان شده است.
- ۹- ارزشیابی کنونی، موجب اضطراب، تشویش و دلهره در دانشآموزان می‌شود.
- ۱۰- ارزشیابی موجود، بازخوردی در اصلاح و تعديل برنامه درسی ندارد.
- ۱۱- ارزشیابی، بازخوردی در خود معلمان ایجاد نمی‌کند و معلمان نیز در رفع نقاطیص آموزشی نمی‌کوشند.
- ۱۲- طراحی سوالات امتحانات هماهنگ، تحت تأثیر نظرات و سلیقه طراح و مسئولین قرار دارد.

محاسن:

- ۱- سیستم ارزشیابی فعلی و طرح پرسش‌های امتحانی، از نظر اجرایی، میزان هزینها و مدت زمان تصحیح آسان‌تر است.
  - ۲- ارزشیابی به صورت هماهنگ، دارای اعتبار و روایی «استاندارد» است.
  - ۳- اعلام نتایج از طریق ارزشیابی کنونی، ساده و سریع‌تر است.
  - ۴- معلمان کم‌علاقه و کم‌کار را وادار به تدریس کامل کتاب و اجرای کامل برنامه آموزشی می‌کند.
- علل و پیامدهای نقاطیص و مشکلات سیستم ارزشیابی کنونی
- ۱- ساختار و محتوای کتابها، برنامه دانش و اطلاعات طراحی شده است.
  - ۲- ارزشیابی از حیطه دانش و اطلاعات آسان‌تر و دسترسی به نتیجه ارزشیابی در این حیطه، سریع‌تر است.
  - ۳- عدم آشنایی و آموزش صحیح معلمان با روش‌های مختلف ارزشیابی.
  - ۴- عادت معلمان به شیوه‌های سنتی ارزشیابی و مقاومت معلم و دانشآموز دربرابر شیوه‌های جدید.

- ۵- وقتگیر بودن ارزشیابی‌های تکوینی با توجه به کمبود زمان آموزش و فضای آموزشی و مشکل اجرای آنها در کلاس‌های پر جمعیت.
- ۶- عدم آشنایی معلمان با ارزشیابی‌های تکوینی.
- ۷- کم‌هزینه بودن ظاهری امتحانات نهایی.
- ۸- معین و واضح نبودن اهداف کتابها.
- ۹- در دسترس نبودن کتاب راهنمای معلم و نبودن الگوها و راهنمایی‌های لازم در زمینه ارزشیابی.
- ۱۰- به کارگیری روش‌های هماهنگ با توجه به گوناگونی و تفاوت شرایط جغرافیایی، امکانات آموزشی و فرهنگی و سایر شرایط معلمان و دانشآموزان، اصولی نبوده و با درنظر گرفتن تفاوت‌های فردی و شرایط، موجب تبعیض می‌شود.
- × نکاتی که باید در برنامه نوین آموزشی جغرافیا، در زمینه «ارزشیابی» مورد توجه قرار گیرد:
- ۱- ساختار و محتوای برنامه آموزشی و کتابهای درسی بر مبنای سطوح مختلف یادگیری طراحی شود و صرفاً متکی به دانش و اطلاعات نباشد.
- ۲- باید معلمان ما بر مبنای روش‌های فعال و نوین ارزشیابی آموزش ببینند.
- ۳- در برنامه درسی جدید، الگوهای ارزشیابی‌های تکوینی متناسب با شرایط موجود یعنی سطح فراگیران، زمان و فضای آموزشی طراحی شود.
- ۴- معلمان از طریق تدوین بخش مربوط به ارزشیابی در کتاب راهنمای معلم، توجیه شوند.
- ۵- در برنامه درسی جدید جغرافیا، برای هر پایه و هر درس اهداف به خوبی مشخص و تدوین شوند.
- ۶- امتحانات هماهنگ فقط در پایان هر مقطع (دوره تحصیلی) انجام شود و در سایر پایه‌ها، امتحانات به صورت ترکیبی از ارزشیابی تکوینی و پایانی باشد و به معلمان اختیارات لازم داده شود.
- ۷- در امتحانات هماهنگ پایان هر مقطع (دوره تحصیلی)، حیطه‌های مختلف یادگیری مورد ارزشیابی قرار گیرد و طرحان، رویکردهای جدید و نوین ارزشیابی را متناسب با تغییرات برنامه درسی آموزش جغرافیا مورد توجه قرار دهد.
- ۸- مکانیزم‌های مناسب برای کنترل و نظارت کیفی بر ارزشیابی به کار گرفته است. در این زمینه آموزش و فعال نمودن گروههای آموزشی در اولویت قرار دارد.
- × موانع و محدودیت‌های ارزشیابی در برنامه جدید
- ۱- مقاومت مسئولین، معلمان و اولیاء با شیوه‌های جدید ارزشیابی به دلیل عادت به شیوه‌های سنتی.
- ۲- عدم آشنایی و توجیه و درنتیجه عدم همکاری برخی از مسئولین، مدیران آموزشگاه‌ها و سایر سازمان‌ها و نهادهای مجری امتحانات.

عوامل مؤثر در موفقیت برنامه

- ۱- حمایت معنوی و مالی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و پشتیبانی مستمر از اجرای برنامه.

- ۲- ایجاد هماهنگی با دفتر آموزش ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، اداره کل امتحانات و اداره کل ضمن خدمت به منظور اجرای کامل و صحیح برنامه.
- ۳- ایجاد هماهنگی با سایر گروههای درسی دفتر برنامه‌ریزی، به منظور ایجاد تغییرات مطلوب و نوین و یکدست نمودن تغییرات برنامه آموزشی سایر مواد درسی.
- ۴- رفع کمبود امکانات و وسائل لازم و مناسب، کوشش در تأمین به موقع این ابزار برای اجرای مراحل مختلف برنامه (تألیف کتاب، برگزاری جلسات توجیهی ارزشیابی از برنامه و...)
- ۵- همکاری و هماهنگی سایر دفاتر سازمان.
- ۶- ایجاد زمینه‌های جذب همکاری مجریان برنامه (کارد آموزشی، اولیاء و فراغیران) به منظور کاهش اثرات مقاومت در مقابل تغییرات و برنامه نوین.

اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه جغرافیا

(۱۳۷۵-۸۱)

متخصص موضوعی و عضو هیئت علمی دانشگاه و	۱- آقای دکتر بهلول علیجانی مؤلف کتاب جغرافیا
متخصص موضوعی و عضو هیئت علمی و مؤلف کتاب‌های	۲- آقای دکتر سیاوش شایان درسی جغرافیا
متخصص موضوعی و معاونت متوسطه دفتر برنامه‌ریزی و	۳- آقای دکتر مهدی چوینه تألیف کتب درسی
متخصص موضوعی و عضو هیئت علمی دانشگاه و	۴- آقای دکتر مصطفی مؤمنی مؤلف کتاب جغرافیا
متخصص موضوعی و هیئت علمی دانشگاه کارشناس مسئول گروه جغرافیا	۵- آقای اصغر نظریان
کارشناس گروه جغرافیا	۶- خانم دکتر شوکت مقیمی
کارشناس گروه جغرافیا	۷- آقای منصور ملک عباسی
متخصص برنامه‌ریزی درسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف	۸- آقای کورش امیری نیا
نماینده دبیران جغرافیا	۹- آقای مجتبی مقصودی كتب درسی
نماینده دبیران جغرافیا	۱۰- خانم ناهید فلاحیان
نماینده دبیران جغرافیا	۱۱- خانم معصومه آزادمهر
نماینده گروه‌های آموزشی، دبیر جغرافیا	۱۲- خانم دکتر خدیجه همای صالحی
نماینده مدرسان مراکز تربیت معلم	۱۳- آقای الماس ساسانیان
کارشناس گروه جغرافیا	۱۴- آقای یارمحمد بای
نماینده دبیران جغرافیا	۱۵- آقای کیومرث ایراندوست
نماینده گروه‌های آموزشی دوره‌ی متوسطه	۱۶- آقای ابوالحسن خطیبی
کارشناس گروه هماهنگی متوسطه دفتر	۱۷- آقای یحیی فرادی
کارشناس گروه جغرافیا	۱۸- تقی وشتاسبی